G. Drewes

De etymologie van Padri

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 138 (1982), no: 2/3, Leiden, 346-350

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

KORTE MEDEDELING

G. W. J. DREWES

DE ETYMOLOGIE VAN PADRI

Van het woord Padri, in de Maleise uitspraak Paderi, bestaan, naar bekend, twee geheel verschillende afleidingen. De ene, tot op 1915 vrij algemeen aangenomen, is dat de naam van de godsdienstige hervormers die in de eerste helft van de vorige eeuw op Sumatra's Westkust zoveel beroering hebben veroorzaakt, zou teruggaan op Port. *padre*, R.K. priester; de andere, dat hij een Nederlandse verbastering zou zijn van de inheemse aanduiding *pidari*, als welks oorspronkelijke betekenis dan 'Pedirees', 'man van Pidië' wordt opgegeven. Deze tweede verklaring, afkomstig van Multatuli, is na aanvankelijke aarzeling door Van Ronkel tot de zijne gemaakt en verbreid.

In Van Ronkels artikel over 'Het Heiligdom te Oelakan', *Tijdschr. Batav. Gen.*, deel LVI (1914), treft men namelijk als noot 1 op bl. 283 de volgende mededeling aan:

"Het is wellicht niet overbodig er aan te herinneren dat de Maleiers den padri-oorlog nooit anders noemen dan parang oerang poetiëh djo oerang hitam (D.w.z.: de strijd tussen de Witten en de Zwarten. D.). In een contemporain geschrift worden de witten oerang pidari genoemd, welk woord ook mannen uit Pidië, dus lieden uit Atjeh kan beduiden. Ik durf dit niet als etymologie te proclameren, vooral omdat de roekeloze woordafleider Multatuli, naar ik meen, ergens zegt dat padri eigenlijk Pedirees is."

Doch in de daarop volgende jaren blijkt Van Ronkel toch voor Multatuli's afleiding gewonnen, zodat hij haar in de *Ind. Gids*, 1915, bl. 1099 sqq. en in *Bijdragen*, deel 75 (1919), bl. 370-'1 zonder weifeling ten beste geeft. Op zijn gezag is zij vervolgens door anderen overgenomen, zonder echter algemeen te zijn aanvaard. Zo is zij b.v. door R. A. Kern in zijn bijdrage over de Padri-oorlog in de *Enz. des Islam* als onhoudbaar bestempeld. Zonder enig voorbehoud is zij echter overgenomen door Luigi Santa Maria, de auteur van de jongste studie over de Portugese leenwoorden in het Maleis, die weliswaar *paderi* in zijn lijst heeft opgenomen maar uitdrukkelijk alle verband tussen het Portugese woord en het in de benaming Padri-oorlog (door hem abusievelijk 'guerra civile acinese' genoemd) voorkomende *padri* afwijst, daarbij Van Ronkels redenering volkomen overnemende.¹

Alhoewel ik mij niet kan aansluiten bij Kerns opvatting van de herkomst der benaming Paderi, onderschrijf ik zijn afwijzing van Van Ronkels verklaring, en wil daarom eerst diens redenering in beschouwing nemen, om vervolgens na te gaan waar het woord *padri* vandaan komt.

Naar Van Ronkel terecht heeft opgemerkt, is de geijkte naam van de Paderis ter Westkust van Sumatra *urang putiëh*, 'Witten', ook in ge-

schrifte; in een contemporain geschrift zou evenwel te hunnen aanzien van *urang Pidari* worden gesproken. Dit laatste is echter niet geheel juist. Met dat contemporaine geschrift wordt bedoeld de *Hikayat Shaikh Jalaluddin Ahmad*, geschreven tussen 1822 en 1824, en in 1857 uitgegeven door J. J. de Hollander, als vijfde stukje van het *Maleisch leesboek voor eerstbeginnenden en meergevorderden*. In dit werkje wordt het begin van de Padri-beweging tot het tijdstip van de Nederlandse interventie beschreven. Het woord *pidari* komt er tweemaal in voor. Aan het slot van zijn verhaal (bl. 52) maakt de schrijver de balans op van de gedragingen van zowel de Witten als de Zwartten (de adapatpartij). De opsomming van het goede en het kwade dat op rekening van de leiders der Witten moet worden geschreven begint hij met: *Adapun yang baik sebelah tuanku-tuanku pidari ialah . . .*, resp. *Adapun sekalian yang jahat daripada tuanku pidari . . .* *Pidari* wordt hier dus alleen in combinatie met *tuanku* gebezigd, niet met *urang*.

Van Ronkel neemt derhalve aan, dat de Nederlanders deze godsdienstige ijveraars zouden hebben genoemd naar een, sporadisch in een Maleis geschrift voorkomende, nadere bepaling van het gebruikelijke woord voor godsdienstleraren ter aanduiding van een groep van hen, die hervorming in strikt-Moslimse zin nastreefde. Deze lieden zouden 'Pedirezen' heten omdat zij van de op Atjèhs Noordkust gelegen hadji-haven Pidir uit de bedevaart naar het heilige land hadden gemaakt en via deze plaats ter Westkust waren teruggekeerd.

Hier wordt, zonder enige grond voor de juistheid dezer beweringen, gesteld 1° dat Pidië (Pidir) de hadjihaven voor de westkust van Sumatra was, en 2° dat teruggekeerde hadjis deswege Pedirezen zouden zijn genoemd. Maar is dit aannemelijk? Zeker, Atjèh was het 'voorpotaal van Mekka' (Atj. *sramoë Makah*), en de tocht naar Arabië werd door Westsumatranen via Atjèh gemaakt. Maar waarom zouden adspirant-hadjis van Sumatra's Westkust zich pas in Pidië hebben ingescheept voor de grote reis, waar de gelegenheid daartoe reeds voorhanden was in de dichterbij gelegen haven van Bandar Atjèh, de belangrijkste haven van geheel Noord-Sumatra? En afgezien nog van het feit dat Pidir, voorzien van het Arabische aanvoegsel -ī, Pidiri oplevert, niet Pidari, en men ten aanzien van Pedirezen niet dit geleerde woord zou bezigen maar 'urang Pidië' zou zeggen, en gesteld al dat destijds Pidië als hadjihaven in trek zou zijn geweest, waarom zouden dan de *tuankus* der Witten zijn aangeduid met een epitheton dat, naar de boven vermelde verklaring, aan iedere hadji zou toekomen, en dus, ongeacht hun richting, aan alle godsdienstleraren van enig aanzien, *tuankus* die, zoals gemeenlijk het geval was, een studie te Mekka achter de rug hadden? Neen; hoezeer ook vaststaat dat onder *tuanku-tuanku Pidari* alleen de godsdienstleraren der Witten zijn te verstaan, Van Ronkels verklaring van de term lijkt mij volstrekt onhoudbaar. De oplossing moet elders worden gezocht, en ver te zoeken lijkt zij mij niet.

Shaikh Jalaluddin was een Minangkabauer uit Agam, en zijn landaard verloochent zich niet in zijn Maleis, dat sterk Minangkabaus getint is. Wanneer men nu het woord *pidari* uit het oogpunt van Minangkabaus taaleigen beschouwt, komt men tot een geheel andere interpre-

tatie dan 'man uit Pidië'. Immers, het voorvoegsel *pi-*, dat in het Min. naast *pa-* voorkomt, heeft in vele gevallen een specifieke functie: het geeft, naar Van der Toorn in zijn *Minangkabausche Spraakkunst*, bl. XXII opmerkt, gewoonlijk aan de genoemde zaak meer het karakter van eigennaam. Voorbeelden van deze functie bieden de woordenboeken van Van der Toorn en M. Thaib gl. St. Pamoentjak te over. Het zijn veelal namen van dieren en van tovermiddelen, als b.v. *pindariëng*, Mal. *pendering*, 'krekel'; *pinyangè*, Mal. *penyengat*, 'wesp'; *pilangang*, 'middel om "stil" (Maleis *lengang*) of "veilig" te maken'; *piganta*, Mal. *penggentar*, 'toverspreuk om af te schrikken'. Voorts heeft, naar bekend, het (Agams) Min. *a* waar het Mal. *e* heeft. Wanneer men nu ziet dat de naam van het gerecht *pinakui* de Min. weergave is van Ned. *pannekoek*, dan blijkt dat met *pa-* beginnende woorden van vreemde herkomst evenmin ontsnappen aan deze voorkeur voor *pi-* bij namen en het optreden van *a* in plaats van *e*. Op grond hiervan mag m.i. worden aangenomen dat *pidari* niet anders is dan de Min. weergave van *paderi*. Naar de reden waarom Jalaluddin in zijn slotrequisitoir deze bij Europeanen gebruikelijke en, zoals straks zal blijken, ook van Europese oorsprong zijnde aanduiding heeft gebezigd, kan men slechts gissen, maar zij doet ook niet ter zake. Ik geloof dat er voldoende aanleiding is om Van Ronkels stelling om te keren: Padri gaat niet terug op Pidari, maar juist het omgekeerde is het geval: Pidari valt te herleiden tot Pad(e)ri.

Evenmin is juist dat, naar Van Ronkel meent, het voorkomen van Pidari in de oudere Nederlandse literatuur over deze oorlog een aanwijzing zou zijn dat Padri een uit Pidari verbasterde term van later datum is. Van Ronkel verwijst naar een artikel in het *Tijdschrift v. Ned.-Indië* van 1838 en naar een werkje van A. V. Michiels uit 1846. Maar er is aanzienlijk oudere Engelse literatuur waarin alleen de termen Padri en *urang putiëh* voorkomen. Men vindt de aanduiding Padris reeds in een brief van Raffles aan de Duchess of Somerset d.d. 10 Sept. 1818, en in andere brieven van zijn hand aan diverse personen, uit de jaren 1820, 1822 en 1823, welke alle zijn opgenomen in het hem door zijn weduwe gewijde *Memoir*.

Immers, voordat de Nederlanders na de teruggave van Padang (1819) zoveel met de Padris te stellen kregen, hadden de Engelsen reeds met hen te maken gehad, o.m. bij de zgn. Padangse onlusten van 1818, toen zij erin slaagden hen met geld en geschenken tot de aftocht te bewegen.² Op zijn tocht door de streek der XIII Koto heeft Raffles getracht met hen in nadere aanraking te komen, daar hij over hen wilde schrijven, maar het contact wilde niet vlotten. Voorts werd de Engelse bezetting te Simawang door de Padris voortdurend in onrust gehouden. In zijn belangwekkende *mémoires* schrijft de oud-Indisch ambtenaar E. Francis, die onder meer Resident van Padang is geweest, dat pas in 1819, bij de overname van Padang, het Nederlandse Gouvernement het eerste goed en degelijk denkbeeld kreeg over de staat van zaken in de binnenlanden en de in die oorden eerst sedert enige jaren ontstane secte der Padris.³ De Nederlanders namen bij het herkrijgen van Padang tevens de moeilijkheden met de Padris van de Engelsen over. Het ligt dus voor de hand

dat zij de term niet hebben uitgevonden, maar de Padris met de door de Engelsen gebezigde naam zijn blijven noemen. Men treft hem in de Nederlandse stukken reeds aan in de overeenkomst die in 1821 met Minangkabause hoofden werd gesloten.

De oorsprong van de benaming moet dus bij de Engelsen worden gezocht. Het uit het Portugees stammende woord *padre*, oorspronkelijk een R.K. priester of monnik aanduidende, is in het Britse leger nog steeds een gemeenzame aanduiding van de 'Chaplain to the Forces', de legerpredikant of aalmoezenier van alle gezindten. In deze betekenis stamt het uit India, waar het, naar in WEBSTER vermeld, werd gebezigd van 'any Christian minister'⁴, met de toevoeging: 'also, a priest of the native religion'. In de onvolprezen HOBSON-JOBSON bl. 651, vindt men, met de datering 1665, de volgende woorden van een Hindu yogi genoteerd: 'He knows that we are the Padrys of the Indians'. Hieruit blijkt dat in de Engelse koloniale wereld het woord *padre* ter aanduiding van niet-Christelijke inheemse 'priesters' reeds vroeg is gebruikt in het verkeer tussen inheemsen en Europeanen, ongetwijfeld het eerst door inheemsen die de positie van godsdienstige figuren in de Indische maatschappij aan Engelsen wilden verduidelijken door het gebruiken van een door dezen begrijpelijk geacht woord, dat zij bij andere Europeanen hadden opgevangen. Dat de Engelsen van de godsdienstige voor mannen der Witten als van Padris spraken, en dat, bij uitbreiding, de gehele door hen veroorzaakte beweging daarvan haar naam verkreeg, is dus niet bevreemdend.

In zijn bijdrage over de Padris in de *E.d.I.* heeft R. A. Kern de verklaring van de term reeds in deze richting gezocht. Kern meende, dat het de Maleiers zijn geweest, die, "von den Niederländern nach den Wirren befragt, sich auf das sprachliche Niveau der Frager einstellten und die Urheber als Padri bezeichneten, weil sie besonderen Wert auf das religiöse Leben legten". Dit is, in het licht van het bovenstaande, niet juist. Hij vervolgt echter met de juiste opmerking: "Ein solcher Fall würde im Verkehr der Niederländer mit den Eingeborenen nicht vereinzelt darstehen". Ik wijs hier op de, in afschuwelijk Pasar-Maleis gestelde, tot de Nederlandse Resident gerichte brief van de Regent van Batang uit 1859, opgenomen in Jaquets artikel over 'Mutiny en Hadji-Ordonnantie'.⁵ Daarin noemt de Regent driemaal de *pengulus* (moskeedirecteuren, maar destijds in Europese kring door velen als 'priesters' aangeduid), *badries* = *padris*, een woord dat op Java niet onbekend is als aanduiding van Christelijke priesters. Zo wordt b.v. in een legendarische Javaanse biografie van Muhammad gesproken van een kerk en een bijbehorende priester, *padri*.⁶

Een soortgelijke toepassing van het Portugees woord op 'priests of the native religion' als in de brief van de Regent van Batang had zich evenwel reeds lang tevoren in India voorgedaan, en het Engelse gebruik ervan in deze zin biedt de verklaring van Raffles' betiteling der godsdienstige leiders van de beweging ter Westkust als Padris. Van de Nederlanders stamt deze aanduiding niet, en zij is ook niet van Maleise oorsprong. De Nederlanders hebben haar bij de terugkeer van Padang onder het Nederlandse bewind in 1819 van de Engelsen overgenomen.

NOTES

- ¹ *I Prestiti Portoghesi nel Malese-Indonesiano*, Napoli, 1967, blz. 63, no. 189.
² Zie *Bijdragen* V: 2 (1887), bl. 9.
³ *Herinneringen* enz., deel III (1860), bl. 155.
⁴ Naar dit Engels gebruik noemt Abdullah in zijn autobiografie de Duitse Protestantse zendeling Thomsen *tuang padri Thomsen* (ed. Dt. Besar en Roolvink, bl. 128).
⁵ *Bijdragen*, deel 136 (1980), 304-5.
⁶ Zie Van Ronkels excerpt daarvan, getiteld 'Poëtische Geschiedenis van den Profeet in het Javaansch', *Tijdschr. Batav. Gen.*, deel XLIV (1901), overdruk bl. 13.
-